

Norman Cohn, *Cosmos, Chaos and the World to Come: The Ancient Roots of Apocalyptic Faith*, Yale University Press, New Haven/London, 2001², 282 p.

Lucrarea lui Norman Cohn (1915-2007), Emeritus Professor la Universitatea din Sussex, se înscrie pe o linie de interpretare modernă a vechilor dovezi privitoare la originea ideilor de cosmos, haos și lumea viitoare. Toate marile religii dețin o oarecare viziune despre lumea viitoare sau veacul viitor (gr. *aion*). Speranțele eshatologice înfloresc încă și astăzi, conducând chiar la apariția de noi mișcări religioase cu tendință apocaliptică sau milenariste, atât în cele trei sisteme religioase contemporane de care se ocupă autorul (iudaismul, creștinismul și zoroastrismul), cât și în cadrul religiei islamice, ea însăși născută ca o mișcare apocaliptică. Îndrăznim să constatăm că ar fi fost extraordinar de util cercetărilor noastre ca în acest *opus* deja clasic (ediția de față reprezintă revizuirea primei ediții, cu rescrierea în totalitate și îmbunătățirea scurtului capitol despre *Zoroastrians, Jews and Christians*) să fie regăsite concepțiile cosmologice și eshatologice ale islamului, care acoperă deopotrivă o complexitate nebănuită aproape de idei și tradiții fundamentate pe noțiunea *eshaton*-ului. Cartea Profesorului Cohn explorează magistral și într-un limbaj deosebit de flexibil și comprehensibil rădăcinile credinței apocaliptice pornind practic tocmai de la ideea de început (*protologia*) și *Weltanschauung*-ul lumilor vechi (egipteni, mesopotamieni, indienii vedici, zoroastrieni, canaaniți), posibilitatea influențelor zoroastriene în iudaism, culminând cu Apocalipsa creștină și relațiile între zoroastrism, iudaism și creștinism.

Lucrarea se structurează pe două secțiuni: Partea întâi (*The Ancient Near East and Beyond*) cu capitolele: 1. *Egyptians* (pp. 3-31); 2. *Mesopotamians* (pp. 31-57); 3. *Vedic Indians* (pp. 57-77); 4. *Zoroastrians* (pp. 77-105); 5. *From Combat Myth to Apocalyptic Faith* (pp. 105-117); Partea a doua cu capitolele: 6. *Ugarit* (pp. 119-129); 7. *Yahweh and the Jerusalem Monarchy* (pp. 129-141); 8. *Exile and After* (pp. 141-163); 9. *Jewish Apocalypses (I)* (pp. 163-176); 10. *Jewish Apocalypses (II)* (pp. 176-194); 11. *The Jesus Sect* (pp. 194-212); 12. *The Book of Revelation* (pp. 212-220); 13. *Zoroastrians, Jews and Christians* (pp. 220-232); *Afterword* (pp. 232-234); *Appendix* (pp. 234-240); *Notes* (pp. 240-277); *Index* (pp. 277-282).

Originea ideii apocaliptice comportă aproape în mod esențial credința într-un viitor perfect, în victoria forțelor binelui asupra forțelor răului. Purtându-ne în toate aceste dimensiuni spirituale, Norman Cohn aduce în lumină unele din cele mai importante obsesii ale omului dintotdeauna, într-o remarcabilă operă de istoria religiilor. Întreaga concepție despre cosmos și sfârșitul acestuia stă în intimă legătură cu ideea de timp și temporalitate. În timp ce hinduiștii vedici își imaginau lumea ca depinzând de un echilibru atemporal, o percepție cu totul nouă despre timp și perspectivele vieții umane își făcea apariția în arealul spiritualității iraniene vechi, percepție ce va fi pătruns după toate probabilitățile și în religiile monoteiste. Este vorba despre caracterul linear al timpului și istoriei, văzută ca un proces ce merge de la un început pur, sacru, trecând printr-o perioadă de profundă desacralizare și dezordine, până la un final definitiv, văzut ca *renovatio mundi*. Din tot ceea ce exprimă această carte fundamentală pentru oricine este interesat să cunoască în profunzime ce au însemnat preocupările apocaliptice și eshatologice în conștiința lui *homo religious* răzbate limpede implicarea personală a lui Dumnezeu în împlinirea destinului uman. Călătoria prin această lume se continuă dincolo, având numai un sfârșit iluzoriu, iar acest lucru este arătat de toate textele sfinte ale lumii.

Una din ideile esențiale ale demersului lui Norman Cohn este că istoria nu a fost niciodată concepută fără contactul omului cu sacralul, iar acest amănunt este deosebit de important pentru observarea mai adecvată a unei morfologii a comportamentului uman față de

sacralitate. Profeții, înțelepții, marii gânditori, îngerii, sfinții constituie tot atâtea exemple de forme ale intervenției divine în istorie, în viața ființei umane, pentru corijarea comportamentului său care în mod surprinzător are încă de aici o rezonanță eshatologică. În acest sens, prima afirmație din capitolul întâi al cărții grăiește de la sine, făcând de prisos orice comentariu suplimentar: “*Cosmosul, în sensul de ordine atotcuprinzătoare și pătrunzătoare, a fost considerat astfel în vechiul Orient Apropiat: tot ceea ce se întâmplă în cer sau pe pământ, în natură și societate, era stabilit, rânduit și protejat de către zei*” (p. 3).

De la cosmogoniile egiptene, textele începuturilor din religia mesopotamiană, *Rig-Veda*, *Bundahishn* și *Avesta*, trecând prin relatările cosmogonice de la Ugarit, speculațiile vechilor evrei referitoare la geneza și destinul cosmosului, până la producțiile genului literar apocaliptic iudeo-creștine, acest itinerar inițiat de regretatul Profesor Cohn (m. 31 iulie 2007) este teribil de captivant și fascinant, constituindu-se într-o sursă *canonică* pe drept cuvânt pentru cercetările istorico-religioase. Nădăjduim că într-un viitor cât mai apropiat vom reuși să realizăm un *exposé*, pe cât ne stă în putință și ne îngăduie instrumentele lingvistice, istorice și teologice de care dispunem, al sistemului de concepții eshatologice dezvoltate în tradiția islamică.

Răzvan Tatu (București)